

Łukasz Piątek

Kiedy urodził się książę świdnicki Bolko II? Przyczynek do badań nad kwestią uzyskania wieku sprawnego przez książąt śląskich pod koniec XIII i w pierwszej połowie XIV wieku

Średniowiecze Polskie i Powszechne 4 (8), 95-112

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Łukasz Piątek

Katowice

Kiedy urodził się książę świdnicki Bolko II? Przyczynek do badań nad kwestią uzyskania wieku sprawnego przez książąt śląskich pod koniec XIII i w pierwszej połowie XIV wieku

Studia nad polityczno-gospodarczą działalnością książąt śląskich cieszą się od wielu lat rosnącym zainteresowaniem historyków. Spośród licznych monografii średniowiecznych władców księstw śląskich należy wymienić przede wszystkim rozprawę Benedykta Zientary¹ o pierwszym z Henryków śląskich, a także monografię hegemonia śląskiego z przełomu XIII i XIV wieku — Henryka III głogowskiego, napisaną piórem Tomasza Jurka². Działalność polityczna władców księstw śląskich jest przedmiotem badań głównie historyków polskich i niemieckich³.

Zupełnie inaczej w dotychczasowej historiografii śląskiej wyglądała kwestia dat urodzin książąt, która jest jednym z większych problemów badawczych pojawiających się w pracach genealogicznych. Niemożność dokładnych ustaleń wynika w głównej mierze z fragmentaryczności przekazów źródłowych. Z średniowiecznych źródeł znamy dokładne daty narodzin tylko garstki

¹ B. Zientara: *Henryk Brodaty i jego czasy*. Warszawa 1975.

² T. Jurek: *Dziedzic Królestwa Polskiego — książę głogowski Henryk (1274—1309)*. Kraków 2006. Tamże wykaz najnowszej literatury.

³ Wśród ważniejszych rozpraw dotyczących książąt dolnośląskich należy wymienić m.in.: C. Grünhagen: *Die Zeit Herzog Heinrichs III. von Schlesien — Breslau 1241—1266*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” (dalej: ZfGS) 1882, T. 16; E. Gospos: *Die Politik Bolkos II. Von Schweidnitz-Jauer*. Halle 1910; T. Jurek: *Konrad I głogowski. Studium z dziejów dzielnicowego Śląska*. Roczn. Hist. 1988, T. 54; A. Jureczko: *Henryk III Biały książę wrocławski (1247—1266)*. Kraków 1986.

ksiąząt dolnośląskich z przełomu XIII i XIV wieku⁴. Niektórzy badacze postanowili jednak podjąć sprawę dat urodzin wybranych władców śląskich i w tym aspekcie genealogicznym przedstawić swoje spostrzeżenia, otwierając zarazem dyskusję naukową.

Problem stanu badań

Do grona pionierów zajmujących się wspomnianą kwestią należał wrocławski historyk Konrad Wutke, który na łamach rocznika „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” publikował wśród wielu prac również te, które były poświęcone analitycznym badaniom dat urodzin książąt śląskich⁵. W następnych latach pojawiały się już tylko nieliczne studia genealogiczne poświęcone analizowanej kwestii⁶. Mając na uwadze ubogi materiał źródłowy i znikomą liczbę rozpraw historycznych na ten temat, badacze średniowiecznego Śląska zobligowani są do czerpania podstawowych informacji z fundamentalnych syntez Piastów śląskich, a mianowicie z prac niemieckich historyków: Hermanna Grotefenda⁷ oraz Konrada Wut-

⁴ Bezcennym źródłem dla badanego aspektu genealogicznego, szczególnie dla Piastów wrocławskich, jest *Rocznik wrocławski dawny i Rocznik magistratu wrocławskiego*. Oprac. A. Bielowski. W: MPH, T. 3. Znamy m.in. dokładną datę narodzin trojga synów Henryka V Grubego: Bolesława III Rozrzutnego (23 września 1291 r.), Henryka VI Dobrego (18 marca 1294 r.) oraz Władysława (6 czerwca 1296 r.) (tamże, s. 684); zob. również *Henricus Pauper, Rechnungen der Stadt Breslau von 1299—1358* (dalej: *Henricus Pauper*). Hrsg. v. C. Grünhagen. CDSil, T. 3, s. 94—95. Z interesującego nas okresu nie zachowały się żadne wzmianki o datach urodzin Piastów świdnickich, jaworskich, ziebickich czy też głogowskich.

⁵ Zob. spostrzeżenia K. Wutkego (*Studien zur älteren schlesischen Geschichte. Über die Geburtsdaten der Gebr. Bernhard, Heinrich und Bolko, herzöge von Schweidnitz, Jauer und Münsterberg, herren von Fürstenberg*. ZfGS 1911, T. 45, s. 275—280) w kwestii daty narodzin Bernarda świdnickiego, ojca Bolka II Małego. Rok później (*Studien zur älteren...*, 1912, T. 46, s. 159—166) rozpatrzył ten problem dla Henryka jaworskiego oraz Bolka ziebickiego.

⁶ Zob.: E. Maetschke: *Wann wurde Heinrich IV. Von Breslau geboren?* ZfGS 1932, T. 66, s. 58—67; K.R. Prokop: *Data urodzenia księcia legnickiego Ruperta I*. W: „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”. Red. M. Górny. T. 5. Poznań—Wrocław 1995, s. 9—24.

⁷ H. Grotefend: *Stammtafeln der schlesischen Fürsten bis zum Jahre 1740*. Breslau 1889.

kego⁸, ale przede wszystkim z dzieła toruńskiego historyka Kazimierza Jasińskiego⁹.

Tematem niniejszego artykułu jest problem dotyczący daty urodzin ostatniego niezależnego Piasta śląskiego, Bolka II świdnicko-jaworskiego, syna Bernarda Statecznego i Kunegundy Łokietkówny. Najpotężniejszy książę śląski drugiej połowy XIV wieku, twórca potęgi państwa świdnicko-jaworskiego¹⁰, ostatni niezależny Piast śląski, którego śmierć¹¹ zakończyła pewną epokę na Śląsku, nie doznał się jeszcze dogłębnych studiów genealogicznych w sprawie daty urodzin. Dotychczasowa historiografia dość niejednoznacznie wyznacza tę datę na lata 1308—1312. Za rokiem 1308 opowiedzieli się głównie niemieccy historycy¹², z kolei twórca syntezy dziejów średniowiecznego Śląska Jan Dąbrowski przyjął rok 1312¹³. We wspomnianym *Rodowodzie Piastów śląskich* Kazimierz Jasiński rozciąga datę urodzin Bolka na lata 1309—1312, zastrzegając jednocześnie, iż założenia te są ogólnikowe¹⁴. Opierając się na jego wnioskach, większość badaczy przyjęła ustalenia tegoż historyka, dlatego też najczęściej w biogramach jako termin *a quo* urodzin Bolka wyznacza się rok 1309, natomiast termin *ad quem* — 1312¹⁵. Z kolei ustalenia innych biogramistów, takich jak Zygmunt Boras, należy uznać za nieaktualne, ponieważ nie bazują na wnikliwej analizie źródłowej¹⁶. Rozszyfrowanie daty narodzin syna Bernarda świdnickiego, jak widzimy, nie jest łatwe i budzi немало kontrowersji.

⁸ K. Wutke: *Stamm- und Übersichtstafeln der schlesischen Fürsten*. Breslau 1911.

⁹ K. Jasiński: *Rodowód Piastów śląskich*. Kraków 2007.

¹⁰ Z małego księstwa śląskiego odziedziczonego po ojcu w 1326 r. Bolko w ciągu lat uczynił pokaźne władztwo, którego szczytowym momentem ekspansji terytorialnej było przejście Dolnych Łużyc w 1364 r. Nieskrępowana polityka zagraniczna możliwa była dzięki przyjaciel-skim relacjom z Luksemburgami zapoczątkowanym w chwili zawarcia układów sukcesyjnych księstwa świdnicko-jaworskiego w 1353 r. Szczegółowo na temat polityki zagranicznej Bolka patrz: J. Dąbrowski: *Dzieje polityczne Śląska w latach 1290—1402*. W: *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400*. T. 1. Red. S. Kutrzeba. Kraków 1933, s. 508—514; E. Gospos: *Die Politik Bolkos II...*, *passim*; J.M. Gruzla: *Między Luksemburgami, Wittelsbachami a Polską. Transformacja polityczna Bolka II świdnickiego w latach 1348—1364*. „Rocznik Świdnicki” 2001, T. 29, s. 43—78; K. Pieradzka: *Bolko II na Łużycach*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1947, nr 2, s. 93—109; *Landbuch księstw świdnickiego i jaworskiego*. T. 2: 1385—1395. Wyd. T. Jurek. Poznań 2000, s. XIII.

¹¹ Bolko II zmarł 28 lipca 1368 r. w Świdnicy. Został pochowany w krzeszowskiej nekropoli Piastów świdnicko-jaworskich. *Kronika książąt polskich*. Oprac. Z. Węclewski. W: MPH, T. 3, s. 510; *Rocznik wrocławski większy*. Oprac. A. Bielowski. W: MPH, T. 3, s. 690; *Annales*, lib. 9, s. 428; K. Jasiński: *Rodowód Piastów...*, s. 317.

¹² E. Gospos: *Die Politik Bolkos II...*, s. 6; K. Wutke: *Stamm- und Übersichtstafeln...*, s. 14.

¹³ J. Dąbrowski: *Dzieje polityczne Śląska...*, s. 397, przyp. 1.

¹⁴ K. Jasiński: *Rodowód Piastów...*, s. 317.

¹⁵ L. Korczak: *Bolko II Mały*. W: *Piastowie: leksykon biograficzny*. Red. S. Szczur, K. Ożóg. Kraków 1999, s. 588.

¹⁶ Z. Boras: *Książęta piastowsy Śląska*. Katowice 1982, s. 208.

Jedną z przyczyn rozbieżności wśród badaczy było różne postrzeganie wieku potrzebnego do uzyskania pełnoletności, czyli dojścia do lat sprawnych. Głównie niemiecka historiografia przyjmowała ukończenie osiemnastu lat jako wyznacznik pełnoletności Bolka świdnickiego¹⁷. W opozycji do założeń Wutkego i Gosposa znajdowało się stanowisko Jana Dąbrowskiego¹⁸, który optował za wcześniejszym upelnieniem księcia, *stricte* w chwili ukończenia czternastego roku życia. Punktem wyjścia rozważań genealogicznych przywołanych mediewistów były pierwsze dwa samodzielne dokumenty Bolka, wystawione w maju 1326 roku. W pierwszym z nich, datowanym na 10 maja 1326 roku, w cztery dni po śmierci ojca Bernarda Statecznego, niepełnoletni jeszcze Bolko dokonał nadania dla cystersów krzeszowskich za zgodą stryjów — Henryka jaworskiego i Bolka ziębickiego: „[...] mit Zustimmung seiner Oeime der Herzöge Heinrich und Bolko”¹⁹. Jednakże w dokumencie z 25 maja 1326 roku²⁰ książę świdnicki wystąpił już samodzielnie, bez obecności opiekunów prawnych, i co więcej — bez wzmianki o niepełnoletności. Przedstawione źródła stanowiły podstawowy materiał dowodowy dla wspomnianych badaczy, głoszący, że między 10 a 25 maja 1326 roku Bolko osiągnął wiek sprawny do samodzielnego rządzenia. Dlatego też według niemieckiej interpretacji pełnoletności, czyli dojścia do lat sprawnych z chwilą ukończenia osiemnastego roku życia, książę mógł urodzić się między 10 a 25 maja 1308 roku²¹. Natomiast dla Jana Dąbrowskiego, który proponował osiągnięcie pełnoletności w wieku czternastu lat, realną datą przyjścia na świat księcia świdnickiego był rok 1312²². Na podstawie tych przykładów zauważamy, że pojęcie osiągnięcia wieku sprawnego jest dość odmiennie postrzegane przez historyków. Ramowe kierowanie się konkretną wytyczną powoduje jednak czteroletnią różnicę w rozpatrywanej kwestii.

Głos w sporze zabrał także Kazimierz Jasiński, który w swym dziele niejednokrotnie i dobitnie podkreślał, że na Śląsku do XIV wieku nie obowiązywał określony wiek sprawny, który automatycznie czynił konkretną osobę zdolną do sprawowania samodzielnego rządów²³. Co więcej, kierowanie się określonymi granicami, niezbędnymi do uzyskania częściowej i całkowitej pełnoletności, było zjawiskiem marginalnym, a na pewno nie dotyczyło to Piastów świdnickich. Ściśle określony próg wiekowy obowiązywał

¹⁷ K. Wutke: *Stamm- und Übersichtstafeln...*, s. 14; E. Gospos: *Die Politik Bolkos II...*, s. 6.

¹⁸ J. Dąbrowski: *Dzieje polityczne Śląska...*, s. 397, przyp. 1.

¹⁹ *Regesten zur schlesischen Geschichte* (dalej: Schles. Reg.). CDSiI, T. 18, s. 298, nr 4532.

²⁰ Tamże, s. 300, nr 4241.

²¹ K. Wutke: *Stamm- und Übersichtstafeln...*, s. 14; E. Gospos (*Die Politik Bolkos II...*, s. 6) datuje urodziny księcia ogólnie na 1308 r.

²² J. Dąbrowski: *Dzieje polityczne Śląska...*, s. 397, przyp. 1.

²³ K. Jasiński: *Rodowód Piastów...*, s. 42—43.

w tym czasie głównie w Europie Zachodniej, gdzie pełnoletność uzyskiwało się w chwili ukończenia osiemnastu lat. Według Władysława Sobocińskiego, w interesującym nas okresie w warunkach polskich, a w szczególności na Śląsku, objęcie osobistych rządów przez młodego księcia następowało w różnym wieku, w zależności od rzeczywistych zdolności pretendenta do wykonywania władzy²⁴. Natomiast niemieccy historycy ugruntowali swoje hipotezy na wątpliwym określeniu wieku koniecznego do upełnoletnienia się częściowego (14 lat) oraz całkowitego (18 lat)²⁵. Osiągnięcie czternastu lat dawało tylko część uprawnień, natomiast pełna zdolność do samodzielnych rządów miała wiązać się według historyków z ukończeniem osiemnastu lat²⁶.

Z kolei Jan Dąbrowski podważył argumenty Konrada Wutkego, dotyczące kilku stopni pełnoletności, próbując udowodnić dojście do lat sprawnych księcia już w wieku czternastu lat²⁷. W tym celu krakowski historyk przeanalizował dokumenty Bolka z maja 1326 roku²⁸, pomijając jednak zupełnie pozostałe z tego roku, wśród których są również i takie, które zawierają niejednoznaczne i problematyczne sformułowania podające w wątpliwość hipotezę o upełnoletnieniu się Bolka już w 1326 roku²⁹.

Wydawałoby się, iż w sprawie daty urodzin księcia świdnickiego pełniejsze wyjaśnienie tego zagadnienia jest niemożliwe na podstawie dostępnego materiału źródłowego. Mając na uwadze omówione tu kwestie, postanowiłem wyjść naprzeciw stawianym pytaniom dotyczącym ustalenia faktycznej daty urodzin Bolka świdnickiego. Wszyscy badacze tego zagadnienia, z wyjątkiem Kazimierza Jasińskiego³⁰, dość mało uwagi poświęcili próbie odpowiedzi na fundamentalne pytanie, bez którego nasze rozważania genealogiczne mogą wydawać się bezzasadne, a mianowicie — kiedy doszło do zawarcia małżeństwa przez rodziców Bolka: Kunegundę Łokietkównę i Bernarda świdnickiego? Od tego problemu właściwie powinno się rozpocząć ten wywód, ponieważ

²⁴ W. Sobociński: *Historia rządów opiekuńczych w Polsce*. CP-H 1949, T. 2, s. 248.

²⁵ K. Wutke: *Stamm- und Übersichtstafeln...*, s. 14; Tenże: *Studien zur älteren...*, T. 45, s. 278.

²⁶ Por. W. Sobociński: *Historia rządów opiekuńczych...*, s. 259—260, gdzie mowa o etapowym przekazywaniu władzy niepełnoletniemu władcy przez opiekuna prawnego.

²⁷ J. Dąbrowski: *Dzieje polityczne Śląska...*, s. 397, przyp. 1.

²⁸ Schles. Reg., CDSil, T. 18, s. 298, nr 4532; tamże, s. 300, nr 4541.

²⁹ Chodzi o następujące dokumenty: 2 lipca 1326 r. (Schles. Reg., CDSil, T. 18, s. 305, nr 4553; *Katalog dokumentów przechowywanych w Archiwach Państwowych Dolnego Śląska*. T. 2. Oprac. R. Stelmach. Wrocław 1991, s. 162, nr 709); 24 listopada 1326 r. (Schles. Reg., CDSil, T. 18, s. 316—317, nr 4591; *Katalog dokumentów...*, T. 2, s. 165, nr 721); 13 grudnia 1326 r. (Schles. Reg., CDSil, T. 18, s. 318—319, nr 4596). Szczegółowe omówienie każdego dokumentu w dalszej części tekstu.

³⁰ K. Jasiński (*Rodowód Piastów...*, s. 316) sytuuje małżeństwo Bernarda i Kunegundy w latach 1308—1312, akcentując rok 1310 jako najbardziej prawdopodobny, bez podania jednak szczegółowej analizy.

znając datę ślubu córki Łokietka z księciem świdnickim, można następnie konstruować dalsze wnioski.

Problem osiągnięcia lat sprawnych i ożenku Bernarda

Źródła kronikarskie i dyplomatyczne jednoznacznie przedstawiają Bolka II świdnickiego jako najstarszego syna Kunegundy i Bernarda świdnickiego³¹. Jak wspomniałem, problem pierwszorzędny to ustalenie daty zawarcia małżeństwa przez rodziców Bolka. Niestety kwestia ta była różnie postrzegana wśród historyków. Jeśliby przyjąć rok 1308 za prawdopodobną datę urodzin Bolka (za Erichem Gosposem i Konradem Wutkem), to małżeństwo Bernarda z Kunegundą należałoby przesunąć *ad quem* na 1307 rok. Za rokiem 1311 wzmiankował Jan Dąbrowski³², z kolei Kazimierz Jasiński wyznaczył je na lata 1308—1312, z ostrożną sugestią roku 1310³³. Rozbieżności wśród badaczy były spowodowane przede wszystkim ubogim materiałem źródłowym z tego okresu.

Małżeństwa w średniowieczu miały oczywiście podtekst polityczny, dlatego, mając to na uwadze, w pierwszej kolejności zaprezentuję w przybliżeniu sytuację na arenie politycznej z lat 1308—1312, czyli prawdopodobnego okresu, w którym zawarty został przez Bernarda związek małżeński z najstarszą córką Władysława Łokietka. Dokładne przeanalizowanie tych lat z czasu rządów przyszłego króla Polski może pozwolić odpowiedzieć na pytanie o to, kiedy Łokietek w natłoku wydarzeń politycznych miał czas względnego spokoju na realizację polityki dynastycznej. Nie budzi mojej wątpliwości fakt, że związanie najstarszej córki z Bernardem świdnickim było spowodowane konkretnymi celami politycznymi³⁴. Uwzględniając hipotetyczną datę ożenku

³¹ Podczas omawiania książąt świdnickich, jaworskich i ziebickich pierwszorzędne źródło z tego okresu, XIV-wieczna kronika (*Kronika książąt...*, s. 509) sytuuje Bolka na pierwszym miejscu wśród **synów** Bernarda. Imię Bolka widnieje przed młodszym bratem Henrykiem II. Zob. również: Schles. Reg., CDSil, T. 18, s. 300, nr 4532; tamże, s. 318, nr 4596; Schles. Reg., CDSil, T. 22, s. 8, nr 4625. Oprócz brata Bolko miał jeszcze trzy siostry: Konstancję, Elżbietę i Beatę. W literaturze przedmiotu stawia się Bolka na pierwszym miejscu wśród potomków Bernarda i Kunegundy, przed Konstancją i Elżbietą (K. Jasiński: *Rodowód Piastów...*, s. 316).

³² J. Dąbrowski: *Dzieje polityczne Śląska...*, s. 397, przyp. 1.

³³ K. Jasiński: *Rodowód Piastów...*, s. 316.

³⁴ K. Jasiński (*Powiązania genealogiczne Piastów (małżeństwa piastowskie)*). W: *Piaście w dziejach Polski*. Red. R. Heck. Wrocław 1975, s. 135) przekonywająco udowodnił polityczny charakter małżeństw kojarzonych w rodzinach dynastycznych.

syna Bolka I³⁵, postulowaną przez niemieckich historyków *ad quem* na 1308 rok, należy rozpatrzyć sytuację polityczną od przełomu lat 1306/1307.

Jeszcze pod koniec 1306 roku³⁶ wszelkie wysiłki Władysława Łokietka skoncentrowane były na opanowaniu Pomorza Gdańskiego, które ostatecznie zajął w grudniu 1306 roku³⁷. W tym samym okresie stoczył pojedynek z najgroźniejszym rywalem politycznym — Henrykiem III głogowskim, w którego rękach znajdowała się cała Wielkopolska, zajęta po śmierci króla Waclawa III w 1306 roku³⁸. Po tych wydarzeniach Łokietek powrócił do Krakowa, porządkując sprawy wewnętrzne związane z niepokornym biskupem Janem Muskatą, które z biegiem czasu zaogniły się jeszcze bardziej³⁹. Jednym ze skutków targu było ograniczenie przez Łokietka dotychczasowych przywilejów biskupa krakowskiego⁴⁰. Sprawa biskupa Muskaty nabrała w dodatku charakteru ogólnonarodowego, a to z powodu arcybiskupa Jakuba Świnki, który rozpoczął proces kanoniczny przeciwko zwierzchnikowi krakowskiego Kościoła⁴¹.

Z kolei w drugiej połowie 1307 roku Władysław Łokietek ponownie musiał zaangażować się w walki na Pomorzu Gdańskim, gdyż najważniejsza elita możnowładcza na tym obszarze — rodzina Święców uznała zwierzchnictwo Brandenburgii⁴². W świetle najnowszych badań wiadomo, że Władysław Łokietek interweniował na Pomorzu jeszcze przed konfliktem z Krzyżakami, dwukrotnie na przełomie 1307/1308 roku, aby uregulować sprawy w niespokojnej dzielnicy⁴³. Sytuacja na Pomorzu zaogniła się ponownie, gdy w sierpniu 1308 roku Brandenburczycy opanowali gród Gdańsk, natomiast w listopadzie

³⁵ Datę zawarcia małżeństwa Bolka I Surowego z Beatrycze, córką margrabiego brandenburskiego Ottona V Długiego, badał K. Wutke (*Über die Vermählung Bolkos I. Von Schweidnitz Jauer mit Beatrix von Brandenburg (1284)*). ZfGS 1911, T. 45, s. 257—271.

³⁶ Władysław Łokietek rządził Krakowem od połowy 1306 r. — *Rocznik małopolski*. Oprac. A. Bielowski. W: MPH, T. 3, s. 188.

³⁷ J. Kurtyka: *Odrodzone Królestwo. Monarchia Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego w świetle nowszych badań*. Kraków 2001, s. 20.

³⁸ *Rocznik Wielkopolski*. Oprac. A. Bielowski. W: MPH, T. 3, s. 41. Ostatnio T. Jurek (*Dzień Królestwa Polskiego...*, s. 119 i nast.) podważył pogląd, jakoby po 1306 r. między Głogowczykiem a Łokietkiem zapanował okres względnego spokoju. Dla porównania: O. Balzer: *Odrodzone Królestwo 1295—1370*. Kraków 2005, s. 268 i nast.

³⁹ T. Pietras: „*Krwawy wilk z pastorałem*”. *Biskup krakowski Jan zwany Muskatą*. Warszawa 2001, s. 88 i nast.; ostatnio A. Marzec: *Urzednicy małopolscy w otoczeniu Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego (1305—1370)*. Kraków 2006, s. 27.

⁴⁰ KDKK, T. 1, nr 116.

⁴¹ T. Pietras: „*Krwawy wilk z pastorałem*”..., s. 91 i nast.

⁴² A. Marzec: *Urzednicy małopolscy...*, s. 31. O politycznej roli Święców w tym okresie, a także o przyczynach transformacji w kierunku stronnictwa brandenburskiego zob. szerzej w: J. Spors: *Rola polityczna Święców w końcu XIII i na początku XIV wieku*. Roczn. Hist. 1980, T. 46, s. 17—38.

⁴³ B. Śliwiński: *O pobycie Władysława Łokietka na Pomorzu Gdańskim w zimie 1307/1308 r.* W: *Spoleczeństwo Polski średniowiecznej*. Red. S. Kuczyński. T. 6. Warszawa 1994, s. 147 i nast.

nastąpił kres rządów Łokietka na tych terenach po tym, jak Krzyżacy opanowali Gdańsk, a wkrótce Tczew⁴⁴. Łokietek nie mógł osobiście interweniować podczas ataku Brandenburczyków, ponieważ przygotowywał się do wyprawy ruskiej. W następstwie wypadków wezwał posiłki krzyżackie w celu kontruderzenia na oddziały brandenburskie. Po skończonej inwazji Krzyżacy jednak nie wycofali się z Pomorza, lecz włączyli je w obręb swojego państwa⁴⁵. Kontrofensywa oddziałów Łokietka nastąpiła *post factum* dopiero w drugiej połowie 1309 roku, kiedy to większość Pomorza znajdowała się już pod władztwem zakonu. Walki trwały do jesieni 1309 roku i zakończyły się druzgocącą porażką Władysława Łokietka⁴⁶.

Po przegranej wojnie z Krzyżakami Łokietek odstąpił na pewien czas od spraw zagranicznych. Należy przypuszczać, że jesienią 1309 roku książę nie zainicjował jeszcze polityki dynastycznej, ponieważ jego uwagę absorbowwała nadal sprawa biskupa Muskaty. W tym czasie największy polityczny rywal Łokietka — Henryk III głogowski szukał porozumienia z biskupem krakowskim, aby wzmocnić ofensywę polityczną przeciwko księciu krakowskiemu⁴⁷. Z pewnością wynik tej rywalizacji byłby sprawą otwartą, gdyby nie nagła śmierć księcia głogowskiego 9 grudnia 1309 roku⁴⁸.

Nie ulega wątpliwości fakt, że dopiero po śmierci Henryka III nadszedł dla Łokietka okres względnego spokoju. Poza tym unormowała się sytuacja w samym Krakowie, przygasał bowiem konflikt między księciem a Muskata po tym, jak w połowie 1309 roku biskup ukorzył się przed władcą Krakowa. Wszystkie wydarzenia polityczne z lat 1307—1309 skupiały uwagę Łokietka na dyplomacji i polityce wewnętrznej. Mimo bolesnej porażki z Krzyżakami przyszedł król Polski mógł ustabilizować władzę po 9 grudnia 1309 roku, ubył mu bowiem najważniejszy konkurent w walce o koronę, ale także posiadacz ważnej dzielnicy dawnego Królestwa — Wielkopolski. W rywalizacji o Wielkopolskę z synami Henryka III istotnym elementem politycznym była budowa koalicji antygłogowskiej. Wiedząc o tym, Łokietek szukał politycznych sojuszników wśród książąt śląskich. Środkiem w realizacji tego zamiaru miała być polityka dynastyczna, która była najtrwalszym spoiwem każdego sojuszu.

⁴⁴ K. Jasiński: *Zajęcie Pomorza Gdańskiego przez Krzyżaków w latach 1308—1309*. Zap. Hist. 1966, T. 31, z. 3, s. 17 i nast. (w dalszej części K. Jasiński przedstawia progres oddziałów krzyżackich w walkach o Pomorze Gdańskie); Tenże: *Zburzenie miasta Gdańska przez zakon krzyżacki w 1308 r.* Zap. Hist. 1976, T. 41, z. 3, s. 35 i nast.

⁴⁵ Zob. J. Kurtyka: *Odrodzone Królestwo...*, s. 26.

⁴⁶ Syntetyczne ujęcie problemu: B. Śliwiński: *Pomorze Wschodnie w okresie rządów księcia polskiego Władysława Łokietka w latach 1306—1309*. Gdańsk 2003.

⁴⁷ T. Jurek: *Dziedzic Królestwa Polskiego...*, s. 121—124; T. Pietras: „*Krwawy wilk z pastorałem*”..., s. 101.

⁴⁸ *Kronika książąt...*, s. 537; *Nagrobki książąt śląskich*. Wyd. A. Bielowski. W: MPH, T. 3, s. 714.

Najważniejszym punktem oparcia Łokietka na Śląsku okazał się Bernard świdnicki, którego łączył z księciem krakowskim ważny aspekt polityczny — niechęć do Głogowczyków. Początki długoletnich konfliktów Piastów świdnicko-jaworskich z książętami głogowskimi sięgały już ostatniej dekady XIII wieku⁴⁹. Drugim powodem zbliżenia politycznego na linii Kraków — Świdnica były zapewne dobre relacje Bernarda z Wittelsbachami, dlatego też jego osobę postrzegano jako potencjalnego pośrednika między Ludwikiem Bawarskim a Łokietkiem⁵⁰. Inną przyczyną wyboru Bernarda na przyszłego męża Kunegundy był zapewne powód pragmatyczny — władca najważniejszego ośrodka na Śląsku (księstwa wrocławskiego), a zarazem największy przeciwnik Głogowczyków, Bolesław III wypadł *ad hoc* z kręgu zainteresowań dynastycznych Łokietka, był już bowiem związany z córką Wacława II — Małgorzatą⁵¹. Również Henryk VI, brat Bolesława III, nie wchodził do grona kandydatów, gdyż w 1310 roku zostało zaaranżowane jego małżeństwo z Anną, córką króla rzymskiego Albrechta⁵². Wspólne świdnicko-krakowskie interesy polityczne zadecydowały bez wątplenia o zawarciu małżeństwa przez najstarszą córkę Łokietka z Bernardem, który w momencie poślubienia Kunegundy sprawował już samodzielne rządy w księstwie świdnickim.

Kwestia osiągnięcia lat sprawnych przez Bernarda wymaga odrębnych studiów. W literaturze historycznej upełnoletnienie księcia datuje się na grudzień 1307 roku, kiedy to miał osiągnąć wiek sprawny do samodzielnego rządzenia⁵³. Upełnoletnienie się Bernarda dopiero w tym czasie budzi moje zastrzeżenia, ponieważ istnieją pewne przesłanki, które mogą świadczyć o uzyskaniu lat sprawnych przez księcia znacznie wcześniej. Znamy bowiem samodzielne wystąpienie księcia świdnickiego już z dnia 19 maja 1306 roku, w którym potwierdził transakcję kupna nieruchomości przez swojego rycerza Pecolda w dystrykcie dzierzoniowskim⁵⁴. Dokument został wystawiony samodzielnie przez Bernarda, bez jakiegokolwiek wzmianki o niepełnoletności oraz zgodzie opiekunów. Owo źródło z 19 maja 1306 roku świadczy, moim zdaniem, jed-

⁴⁹ Wyczerpująco: T. Jurek: *Dziedzic Królestwa Polskiego...*, s. 65 i nast. Już ojciec księcia świdnickiego Bolko I należał do grona oponentów Henryka III. W 1297 r. prowadził akcję militarną przeciwko Głogowczykowi, która zakończyła się sukcesem — aneksją Bolesławca do księstwa świdnickiego oraz Chojnowa do księstwa wrocławskiego, którego był opiekunem.

⁵⁰ K. Jasiński: *Piastowie świdniccy a Wittelsbachowie w pierwszej połowie XIV wieku*. Zap. Hist. 1968, T. 33, z. 3, s. 96; Tenże: *Beatrycze (świdnicka), pierwsza żona Ludwika Bawarskiego*. W: *Europa — Słowiańszczyzna — Polska. Studia ku uczczeniu Profesora Kazimierza Tymienieckiego*. Poznań 1970, s. 103—114.

⁵¹ *Kronika książąt...*, s. 512.

⁵² K. Jasiński: *Rodowód Piastów...*, s. 171.

⁵³ Zob. Schles. Reg., CDSil, T. 16, s. 117, nr 2967; K. Wutke: *Studien zur älteren...*, T. 45, s. 276 i nast.; K. Jasiński: *Rodowód Piastów...*, s. 299 i nast.

⁵⁴ H. Goetting: *Urkundenstudien zur Frühgeschichte des Klosters Heinrichau*. ZfGS 1939, T. 73, s. 62.

noznacznie o osiągnięciu wieku sprawnego najpóźniej w 1306 roku. Wielu historyków mało uwagi przywiązywało do znaczenia tego dokumentu⁵⁵, ponieważ jeszcze w 1307 roku z tytułem opieki *Tutor Silesiae* występował margrabia brandenburski Herman, który wspólnie z siostrą Beatrycze sprawował opiekę nad niepełnoletnimi synami Bolka I od 1301 roku⁵⁶. Wystąpienie Hermana z dnia 21 listopada 1307 roku z tytułaturą: „*tutor von Schlesien*” stoi w sprzeczności z samodzielnym wystąpieniem Bernarda w maju 1306 roku. Z kolei już na dokumencie z 16 marca 1305 roku książę świdnicki występował na równi z matką Beatrycze, co mogłoby się wiązać z jego współudziałem w rządach w tymże roku⁵⁷. Regencja Kunegundy wbrew opiniom badaczy nie rozciągała się jednak na następne lata, aż do grudnia 1307 roku, gdyż wszystkie jej dokumenty zostały wystawione w Strzegomiu⁵⁸, który stanowił jej oprawę wdowią po śmierci męża. Brak dokumentów księżnej dotyczących innych części księstwa może świadczyć o samodzielnym rządach Bernarda w tym czasie.

Rozpatrzmy teraz kwestię regencji Hermana. Ze źródeł znamy tylko kilka dokumentów margrabiego brandenburskiego, w których tytułował się mianem *Tutor Silesiae*⁵⁹. Mianowanie się przez Hermana opiekunem wszystkich synów Beatrycze i Bolka I świdnickiego w trakcie przyjętej przez historyków jego sześćioletniej kurateli nad Bernardem wzbudza moje wątpliwości i podejrzenia co do tak długotrwałej regencji margrabiego nad najstarszym z rodzeństwa, czyli Bernardem. Potwierdzeniem mojej hipotezy mogą być dokumenty Hermana, które wystawił na terenie swojego dominium w Brandenburgii. Z analizy tych dyplomów wynika jednoznacznie, że Herman tytułował się opiekunem Śląska po raz ostatni 24 listopada 1304 roku⁶⁰. Brak wzmianki o sprawowanej opiece na dokumentach z późniejszego okresu wynikał z prostego faktu — osiągnięcia wieku sprawnego do samodzielnego rządzenia księstwem przez Bernarda w 1305 roku. Z kolei pojawiające się sformułowanie: „*tutor von Schlesien*” na dokumentach wystawionych przez Hermana w Świerzawie w listopadzie 1307 roku⁶¹ świadczyło o sprawowanej opiece nad dwoma nieletnimi braćmi Bernarda, a mianowicie nad Henrykiem, który upełnoletnił się w 1312 roku⁶², oraz nad najmłodszym z triady Bolkiem.

⁵⁵ K. Jasiński: *Rodowód Piastów...*, s. 300, przyp. 6.

⁵⁶ Zob. J. Schultze: *Hermann, Markgraf von Brandenburg*. In: *Neue Deutsche Biographie*. T. 8. Berlin 1969, s. 631.

⁵⁷ Schles. Reg., CDSil, T. 16, s. 68, nr 2831.

⁵⁸ Tamże, s. 28—117, nr 2709, 2831, 2869, 2962, 2965, 2968.

⁵⁹ 9 lipca 1302 r. (tamże, s. 30—31, nr 2719), 15 kwietnia 1303 r. (tamże, s. 41, nr 2751), 21 i 27 listopada 1307 r. (tamże, s. 115, nr 2960, 2961).

⁶⁰ *Geschichte der Marf Brandenburg und ihrer Regesten*. In: *Codex Diplomaticus Brandenburgensis*. T. 6. Bd. 2. Hrsg. A.F. Riedel. Berlin 1858, s. 35, nr 2229.

⁶¹ Schles. Reg., CDSil, T. 16, s. 115, nr 2960, 2961.

⁶² K. Jasiński: *Rodowód Piastów...*, s. 303.

Również za Janem Dąbrowskim⁶³ przyjmuję ukończenie czternastego roku życia jako wyznacznik lat sprawnych, dlatego też narodziny Bernarda świdnickiego datuję na rok 1291. Dodatkowym argumentem potwierdzającym tę hipotezę może być osoba księcia Bolesława III, najstarszego syna Henryka V Grubego. Książę urodził się 23 września 1291 roku⁶⁴, a już co najmniej od 29 lipca 1305 roku był samodzielnym władcą księstwa wrocławskiego i występował z tytułaturą: „*Herzog von Schlesien, Herr von Breslau*”⁶⁵, mając ukończone wówczas czternaście lat.

Reasumując, ukończenie w warunkach śląskich pod koniec XIII i w pierwszej połowie XIV wieku czternastu lat równoznaczne było z osiągnięciem wieku sprawnego, czyli upełnoletnieniem się.

W związku z tym, co już zostało powiedziane, nic nie stało na przeszkodzie, aby dziewiętnastoletni Bernard świdnicki poślubił w 1310 roku córkę Władysława Łokietka. Mając na względzie, po pierwsze — niezbędny czas na załatwienie wszelkich formalności wynikających z tytułu zawarcia małżeństwa, po drugie — konieczność w miarę szybkiej realizacji polityki dynastycznej przez Łokietka (unormowana sytuacja w Krakowie), po trzecie — zbudowanie odpowiedniego zaplecza politycznego na Śląsku, po czwarte — zmontowanie koalicji antygłogowskiej w krótkim okresie, należy wnioskować, że to wszystko spowodowało, iż małżeństwo rodziców Bolka świdnickiego zostało zawarte najpewniej w drugiej połowie 1310 roku. Krytyczna analiza dokumentów Bernarda z 1310 roku pod względem jego mobilności potwierdza w pewnej mierze moje przypuszczenia⁶⁶. Z kolei prawdopodobieństwo zawarcia małżeństwa w 1311 roku było znikome, ponieważ od maja tego roku uwaga księcia krakowskiego skupiona była na tłumieniu buntu wójta Alberta, który trwał aż do 1312 roku⁶⁷.

Na podstawie analizy mobilności Łokietka w latach 1307—1312 można założyć, że jedyna możliwa data zawarcia małżeństwa przez Kunegundę i Bernarda świdnickiego przypada na 1310 rok. W tymże roku książę krakowski mógł rozpocząć realizację polityki dynastycznej, gdyż w poprzednich latach był zaabsorbowany ważniejszymi sprawami. Niewątpliwie śmierć najważniejszego przeciwnika politycznego, Henryka głogowskiego, była katalizatorem do

⁶³ J. Dąbrowski: *Dzieje polityczne Śląska...*, s. 397, przyp. 1.

⁶⁴ *Rocznik wrocławski dawny...*, s. 684.

⁶⁵ Schles. Reg., CDSil, T. 16, s. 77—78, nr 2855.

⁶⁶ Do maja 1310 r. Bernard często podróżował, m.in. do Strzegomia, Ziębic, Rychbachu, Henrykowa (tamże, s. 160—174, nr 3105, 3118, 3119, 3131, 3134, 3136, 3137, 3145). Nie mamy żadnej wzmianki z tych dokumentów o Kunegundzie Łokietkównie. Z kolei po 1 maja 1310 r. Bernard nie pojawiał się w źródłach przez kilka miesięcy. Najpewniej po tej dacie zostało zaaranżowane małżeństwo z córką Łokietka.

⁶⁷ Szeroko na temat buntu wójta Alberta zob. w: E. Długopolski: *Bunt wójta Alberta*. RK 1905, T. 7, s. 136—186.

zawarcia politycznego sojuszu na Śląsku, którego najważniejszym aspektem było małżeństwo Kunegundy z księciem Bernardem.

Problem narodzin Bolka świdnickiego

Znając datę zawarcia małżeństwa przez rodziców księcia świdnickiego oraz przypuszczalny wiek, w którym książęta uzyskiwali pełnoletność w tym czasie na Śląsku, można przyjąć, że Bolko II mógł urodzić się najwcześniej w 1311 bądź też w 1312 roku. Tak zaproponowane daty narodzin księcia świdnickiego korelowałyby z początkiem jego samodzielnych rządów, zapoczątkowanych w 1326 roku. W tym miejscu dochodzimy do kluczowej kwestii naszych rozważań — postaram się zaproponować ostateczną datę urodzin Bolka świdnickiego. W tym celu niezbędne będzie krytyczne rozpatrzenie wszystkich dokumentów księcia z pierwszego roku rządów, a w szczególności tych, w których Bolko występował razem z matką Kunegundą. Przedmiotem rozważań będą również źródła zawierające problematyczne sformułowania, zakładające (przynajmniej częściowo) opiekę nad księciem świdnickim przez cały 1326 rok.

Z pierwszego roku panowania Bolka II znamy jego dziewięć dyplomów. Nie podlega dyskusji kwestia niepełnoletności księcia świdnickiego 10 maja 1326 roku, która jest określona „[...] in annis constitutus minoribus” w piśmie wystawionym w Świdnicy⁶⁸. Na żadnym innym dokumencie księcia z tego roku nie pojawia się już wyraźnie zaznaczona sprawa jego niepełnoletności. Możemy wnioskować, że w pierwszych dniach po śmierci ojca Bernarda książę na pewno nie miał ukończonych czternastu lat. Absencja Bolka na pismach ojca z ostatnich lat jego życia wcale nie musiała świadczyć o jego młodym wieku, znamy bowiem przykłady małoletnich książąt występujących wspólnie z ojcem⁶⁹. O innych elementach, świadczących o niepełnoletności księcia, z tego źródła była już mowa wcześniej.

Jak wiemy, piętnaście dni później, 25 maja 1326 roku, syn Bernarda wystawił dokument już bez żadnej wzmianki o niepełnoletności oraz zgody opiekunów⁷⁰. Materiał źródłowy jednoznacznie wskazuje na osiągnięcie przez niego

⁶⁸ Schles. Reg., CDSil, T. 18, s. 298, nr 4532.

⁶⁹ Schles. Reg., CDSil, T. 3, s. 230, nr 2402. Na dokumencie z 4 lutego 1296 r. obok Henryka V występują jego małoletni synowie: Bolesław oraz Henryk.

⁷⁰ Schles. Reg., CDSil, T. 18, s. 300, nr 4241.

wieku sprawnego już w maju 1326 roku. Krytyczne uwagi Władysława Sobocińskiego w sprawie samodzielnego wystawienia dokumentu przez Bolka 25 maja 1326 roku nie są przekonywujące⁷¹, gdyż powołanie się na różne interpretacje wieku sprawnego nie miało uzasadnienia, ponieważ w warunkach śląskich (dolnośląskich) w tym czasie określenia: częściowa lub całkowita pełnoletność, po prostu nie funkcjonowały.

Poza pismem z 25 maja 1326 roku znamy jeszcze trzy dokumenty księcia, w których jego samodzielność nie wzbudzała najmniejszych podejrzeń badaczy. Pierwszy z nich został wystawiony 8 czerwca 1326 roku⁷² w Świdnicy, drugi, z 16 sierpnia 1326 roku⁷³, dotyczył pewnego uregulowania porządku w dystrykcie świdnickim, natomiast w piśmie z 23 października 1326 roku⁷⁴ książę potwierdził nadanie na rzecz klarysek wrocławskich przez Wenera von Pannewitz. Wszystkie pozostałe dokumenty Bolka z 1326 roku wzbudzały wątpliwości niektórych historyków co do upełnoletnienia księcia w tym roku.

Jednym z takich źródeł był akt prawny wydany wspólnie przez księcia świdnickiego i matkę Kunegundę 2 lipca 1326 roku⁷⁵. Autor *Rodowodu Piastów śląskich* doszukał się pewnego współdziałania w rządach księstwa świdnickiego oraz pewnej kurateli wdowy po Bernardzie świdnickim nad Bolkiem, ponieważ dokument został wystawiony wspólnie przez Kunegundę i jej syna — potwierdzili w nim zakup dwóch łąnów lasu przez niejakiego Jaśka z Wiadrowa od Hartmana von Rohnau. Na pierwszym miejscu figurowało imię matki Bolka, dopiero na drugim widniał jej syn. Pozycja Kunegundy na tym dokumencie mogłaby świadczyć, według badacza, o współrządach księstwem, czyli *de facto* o sprawowanej opiece nad niepełnoletnim następcą⁷⁶. Historyk podparł swoje poglądy wnioskami Władysława Sobocińskiego, które w swym zakresie odnoszą się ogólnikowo do całego średniowiecza⁷⁷. W interesującym nas okresie w księstwach dolnośląskich w dokumentach wystawianych wspólnie przez rodziców i potomków imię tych pierwszych zawsze figurowało na pierwszym miejscu, i wcale nie po to, by podkreślić małość dzieci, lecz z czysto pragmatycznego powodu — rodzic zawsze

⁷¹ W. Sobociński: *Historia rządów opiekuńczych...*, s. 260.

⁷² Schles. Reg., CDSil, T. 18, s. 302, nr 4543.

⁷³ Tamże, s. 307, nr 4560.

⁷⁴ Tamże, s. 313, nr 4581.

⁷⁵ Tamże, s. 305, nr 4553; *Katalog dokumentów...*, T. 2, s. 162, nr 709.

⁷⁶ K. Jasiński: *Rodowód Piastów...*, s. 317.

⁷⁷ W. Sobociński: *Historia rządów opiekuńczych...*, s. 260. Można zauważyć stopniowe dopuszczanie niepełnoletniego władcy do rządów przez opiekuna. W dokumentach wystawianych wspólnie na pierwszym miejscu widniało imię opiekuna, a na drugim osoby niepełnoletniej. Po pewnym czasie imię pretendenta figurowało już na pierwszym miejscu. Wiązało się to, według Sobocińskiego, ze stopniowym przekazywaniem władzy niepełnoletniemu następcy.

widniał przed potomkiem. Ponadto, częstym zjawiskiem było wspólne występowanie wszystkich braci (nawet niepełnoletnich) na dokumentach następcy, który osiągnął wiek sprawny. W takich przypadkach imię pełnoletniego księcia zawsze figurowało na pierwszym miejscu, przed niepełnoletnimi i oznaczało jego suwerenność w rządach oraz ewentualną opiekę nad rodzem⁷⁸. Znamy również i takie przypadki ze średniowiecznego Śląska, gdzie pełnoletni bracia występowali na jednym piśmie, z tym jednak zastrzeżeniem, iż na pierwszym miejscu prezentował się zawsze starszy wiekiem. Jako przykład można przywołać osobę księcia Henryka VI wrocławskiego, który jeszcze w 1307 roku był pod opieką biskupa wrocławskiego Henryka z Wierzbna⁷⁹. Z chwilą uzyskania lat sprawnych w roku następnym młody Henryk figurował na dokumencie już jako „*Herzög von Schlesien und Herr zu Breslau*” na drugim miejscu, za bratem Bolesławem⁸⁰. Znając dokładną datę urodzin Henryka VI (18 marca 1294)⁸¹, możemy wywnioskować, iż upełnoletnienie księcia wrocławskiego nastąpiło z chwilą ukończenia czterestu lat w 1308 roku.

Mając na uwadze wymienione spostrzeżenia, można założyć, że w dokumencie z 2 lipca 1326 roku nie ma najmniejszej przesłanki wskazującej na hipotetyczną małoletność Bolka II świdnickiego w tym czasie.

Podobnie zresztą wygląda sprawa z dokumentem z 24 listopada 1326 roku, wystawionym jednocześnie przez Kunegundę oraz Bolka⁸². Księżna oraz jej syn potwierdzili zakup ośmiu łąnów w dystrykcie strzegomskim przez Mikołaja i Jana z Niemczy od czołowego rycerza z otoczenia Bolka II — Mikołaja von Kurzbacha. Pozycja Kunegundy na tym akcie także nie wskazywała na sprawowanie opieki nad księciem, ponieważ dokument odnosił się *stricte* do okręgu strzegomskiego, w którym księżna rządziła w ramach oprawy wdowiej.

Nie mniej kontrowersyjnym aktem dla Kazimierza Jasińskiego, świadczącym o trwalszej regencji Kunegundy nad Bolkiem, był dokument z 13 grudnia 1326 roku⁸³. Został on wystawiony za radą matki: „[...] auf den Rath seiner Mutter Herzogin Kunigunde”. W przywileju dla klasztoru cystersów krzeszowskich użycie owego zwrotu mogło wiązać się, według Jasińskiego, tylko z częściową pełnoletnością księcia świdnickiego⁸⁴. Dla zrozumienia użycia problematycznego sformułowania ważny jest kontekst całego dokumentu,

⁷⁸ Szczególnie: Schles. Reg., CDSil, T. 16, s. 117, nr 2967.

⁷⁹ *Henricus Pauper*, CDSil, T. 3, s. 21; Schles. Reg., CDSil, T. 16, s. 121, nr 2982.

⁸⁰ Zob. Schles. Reg., CDSil, T. 16, s. 127, nr 3005.

⁸¹ Zob. przyp. 4.

⁸² Schles. Reg., CDSil, T. 18, s. 316—317, nr 4591; *Katalog dokumentów...*, T. 2, s. 165, nr 721. We wrocławskim katalogu został pominięty książę świdnicki.

⁸³ Schles. Reg., CDSil, T. 18, s. 318—319, nr 4596.

⁸⁴ K. Jasiński: *Rodowód Piastów...*, s. 318, przyp. 11.

ponieważ wybiórcza interpretacja poszczególnych wyrazów nie przybliży nas do motywu ich zastosowania. Historyk toruński całkowicie zignorował niestety dalszą część pisma, która jest kluczowa dla odpowiedniej interpretacji niniejszego przywileju. Bolko zapisał dziesięć grzywien rocznego czynszu od pierwotnej sumy stu grzywien przewidzianej w testamencie Bernarda, do jakiej był zobowiązany książę świdnicki, aby przeznaczyć ją na pochowanie go w klasztorze krzeszowskim wraz ze swymi przodkami. Bolko dokonał korekty przywileju dla zakonników — gdyż był w trudnej sytuacji finansowej i mocno obciążony tymi świadczeniami — stwierdzając jednoznacznie, iż danina przewidziana w testamencie Bernarda była niemożliwa do spłacenia: „[...] die 100 Mk. Nicht auszahlen kann”⁸⁵. W problematycznej kwestii konieczna była drobna korekta testamentu Bernarda świdnickiego. Podnoszona sprawa była wyjątkowa i niecodzienna, gdyż dotyczyła regulacji prawnych zatwierdzonych przez nieżyjącego już od maja ojca. W tak delikatnej kwestii zrozumiałe było poproszenie o radę najbliższej osoby — matki, oraz *Getreuen*, czyli wiernych rycerzy z otoczenia księcia świdnickiego⁸⁶. Zatem również i w tym piśmie wydaje się, że pozycja i rola Kunegundy nie wiązały się z żadną kuratelą nad Bolkiem.

Zwieńczeniem naszych rozważań jest dokument Kunegundy, wystawiony dokładnie w tym samym dniu, w którym Bolko nadał przywilej dla cysterśców z Krzeszowa za radą matki i najbliższego otoczenia, czyli 13 grudnia 1326 roku⁸⁷. Akt Kunegundy jest określony precyzyjnym sformułowaniem, niewzbudzającym najmniejszych kontrowersji, iż został wystawiony za wyraźną zgodą, zezwoleniem jej syna, księcia Bolka: „[...] **mit Einwilligund**⁸⁸ ihres Sohnes Herzog Bolko”. Niniejsza wzmianka podważa wszystkie ustalenia, które zakładały jedynie częściową pełnoletność Bolka świdnickiego w 1326 roku⁸⁹. Wymowna zgoda księcia w tym dokumencie świadczyła jednoznacznie o samodzielnych i suwerennych rządach syna Bernarda w 1326 roku.

Z dogłębnej analizy wszystkich pism Bolka II z 1326 roku możemy wnioskować, że książę upełnoletnił się po 10 maja 1326 roku. Proponowa-

⁸⁵ Schles. Reg., CDSil, T. 18, s. 318, nr 4596.

⁸⁶ Do grona najbliższych współtowarzyszy Bolka świdnickiego należały w 1326 r. przede wszystkim następujące osoby: Rybert Unvogel z rodziny Bolzów (sędzia dworski), Merbot von Hain (sędzia dworski), Tyczko (protonotariusz) oraz rycerze: Kilian von Haugwitz, Mikołaj i Apeczko von Seidlitz, bracia: Konrad i Kekel Czirnowie, Hartman von Rohnau, Konrad von Betschau, Guncelin ze Świn. Sprawa otoczenia Bolka świdnicko-jaworskiego pozostaje ciągle pilnym postulatem badawczym. Biogramy napływowych rycerzy opracował T. Jurek (*Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*. Poznań 1996).

⁸⁷ Schles. Reg., CDSil, T. 18, s. 319, nr 4597.

⁸⁸ Podkr. — Ł.P.

⁸⁹ K. Jasiński: *Rodowód Piastów...*, s. 317; W. Sobociński: *Historia rządów opiekuńczych...*, s. 260, przyp. 41.

ne przez niektórych badaczy hipotezy dotyczące upełnoletnienia się księcia świdnickiego w późniejszych latach nie mają merytorycznego uzasadnienia i poparcia w źródłach. Ustaliłem również, że wspólne występowanie Bolka II z matką na niektórych dokumentach z 1326 roku nie miało związku z pełnieniem funkcji opiekuna. Posiłkując się innymi przykładami z tego okresu, wykazałem, że w przypadku aktów wystawianych wspólnie przez rodzica i pełnoletniego potomka imię tego drugiego zawsze, bez wyjątku, figurowało na drugim miejscu. Poza tym, w dokumentach wystawianych wspólnie z synem Kunegunda występowała głównie w sprawach odnoszących się bezpośrednio do okręgu strzegomskiego, w którym miała zawarowane prawo dożywotnich rządów w ramach oprawy wdowiej. Hipoteza zakładająca niepełnoletność Bolka świdnickiego przez cały 1326 rok została całkowicie podważona w ostatnim dokumencie z 13 grudnia 1326 roku, w którym księżna musiała uzyskać aprobatę syna na wystawienie aktu prawnego. Taka formuła ewidentnie może świadczyć o całkowitej pełnoletności księcia świdnickiego, a co się z tym wiąże — o jego samodzielnych rządach państwem.

W wyniku rozważań dotyczących dojścia do lat sprawnych przez ojca Bolka — Bernarda ustaliłem, że objął on władzę po opiekuńczych rządach Hermana brandenburskiego i matki Beatrycze w wieku czternastu lat. Również przykłady Bolesława III i Henryka VI wrocławskiego potwierdziły tę regułę, obowiązującą na Śląsku na przełomie XIII i XIV wieku. Dodatkowym argumentem korespondującym z moimi ustaleniami może być wynik badań Jana Dąbrowskiego⁹⁰. Historyk krakowski, odwołując się do ówczesnej sytuacji politycznej, a także zasobu źródłowego, założył upełnoletnienie w wieku czternastu lat innego księcia śląskiego — Henryka IV. Należy dodać, że ukończenie czternastu lat jako wyznacznik wieku sprawnego nie było specyficzne dla Śląska⁹¹. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby Bolko świdnicki upełnoletnił się w maju 1326 roku, w momencie ukończenia czternastu lat. Jego narodziny przypadająby zatem na czas po 10 maja 1312 roku. Wątpliwa jest z kolei możliwość narodzin księcia w roku 1311, czyli kilkanaście miesięcy po zawarciu małżeństwa przez Bernarda i Kunegundę, ponieważ stałoby to w zupełnej sprzeczności z niepełnoletnością księcia, zaświadczoną na dokumencie z 10 maja 1326 roku.

Reasumując niniejsze rozważania, można przedstawić dwie hipotezy dotyczące kolejności narodzin dzieci Bernarda świdnickiego i Kunegundy. Pierwsza z nich sytuuje Bolka jako najstarszego potomka, urodzonego prawie po dwóch latach od momentu zawarcia małżeństwa. Z kolei druga hipoteza zakła-

⁹⁰ J. Dąbrowski: *Dzieje polityczne Śląska...*, s. 397, przyp. 1.

⁹¹ Zob. opinię G. Labudy (*Testament Bolesława Krzywoustego. W: Opuscula Casimiro Tymieniecki septuagenario dedicata*. Poznań 1959, s. 183), dla którego ukończenie czternastego roku życia przez Henryka Sandomierskiego było równoznaczne z osiągnięciem wieku sprawnego do samodzielnego rządzenia.

da możliwość, iż pierwszym dzieckiem księcia świdnickiego mogła być córka Konstancja, urodzona w roku 1311, natomiast Bolko w tym przypadku byłby drugim potomkiem Bernarda i Kunegundy. Taką kolejność wśród dzieci księcia świdnickiego może w pewnej mierze potwierdzać zapiska w czternastowiecznej *Kronice książąt polskich*, która wyraźnie sytuuje Bolka jako najstarszego syna Bernarda, nie zaś potomka⁹².

⁹² *Kronika książąt...*, s. 509.

Lukasz Piątek

When was prince Bolko II born? A reason for the research on the issue of obtaining the legal age by Silesian princes at the end of the 13th and in the first half of the 14th centuries

Summary

The main aim of this article is an attempt to answer the question on the date of birth of Bolko II, a prince from Świdnica, called Small, in the historiography. In so doing, it was necessary to agree on the date of his parents' marriage, namely Bernard and Kunegunda Łokietek, which, in the light of the sources, is dated by the author of the text around 1310. Next, the author proves that the Silesian princes obtained legal age at the age of 14 at the turn of the 13th and 14th centuries. Bearing in mind the very issues, the author thoroughly analysed all Bolko's documents deriving from the first year of his ruling (1326). On the basis of the diplomas, he questioned an opinion on only a partial majority of the prince in 1326 and claimed that his ruling in the duchy must have begun in May 1326. Hence, knowing the date of Bernard's marriage, and time of gaining legal age in Silesia at this time (it being 14), the author concludes that the most probable date of birth of Bolko II, the Small, is 1312.

Lukasz Piątek

Wann ist Bolko II. Herzog von Schweidnitz und Jauer geboren? Ein Beitrag zu Forschungen über das Volljährigkeitserlangen von schlesischen Fürsten Ende des 13. und in der ersten Hälfte des 14. Jhs

Zusammenfassung

Das Hauptziel des vorliegenden Artikels war die Frage zu beantworten, wann Bolko II. auch Bolesław der Kleine genannt, geboren ist. Man musste zuerst festlegen, dass seine Eltern Bernhard II. und Kunigunde, Tochter des polnischen Königs Władysław I. Ellenlang im Jahre 1310 geheiratet haben. Der Verfasser wies dann nach, dass schlesische Fürsten um die Wende des 13. u. 14. Jhs mit 14. Jahren als erwachsen galten. Er untersuchte gründlich alle von Bolko II. im ersten Jahr seiner Herrschaft (1326) erlassenen Urkunden und auf dem

Grund zweifelte er an, dass der Herzog im Jahre 1326 nur teilweise volljährig war und; der Verfasser behauptet, dass Bolko die selbständige Regierung im Fürstentum im Mai 1326 angetreten haben musste. Das Datum der Heirat von seinen Eltern kennend und den damals in Schlesien geltenden Moment des Volljährigkeitswerdens (14 Jahre) in Rücksicht nehmend stellt der Verfasser fest, dass Bolesław der Kleine am wahrscheinlichsten 1312 geboren ist.